

В.І. Луговий
А.В. Ставицький

**Семінар «Освіта на основі досліджень: Стратегія та реалізація»,
Круглий стіл експертів з реформування вищої освіти
Будапешт, Угорщина, 5-7 листопада 2012 р.**

Програми та матеріали: <http://budapest2012.bolognaexperts.net>

Метою відрядження національних експертів з реформування вищої освіти в Україні В.І. Лугового і А.В. Ставицького була участь у таких двох заходах, організованих в рамках програм ЄС «Навчання впродовж життя», «Темпус» за участю Асоціації університетів столиць Європи, Брюсельських освітніх служб та Університету Еотвosa Лоранда:

1. Круглий стіл експертів з реформування вищої освіти (HEREs Roundtable), 5 листопада 2012 р.;
2. Семінар для болонських та національних експертів з реформування вищої освіти «Освіта на основі досліджень: Стратегія та реалізація» (Seminar for Bologna and Higher Education Reform Experts: Research-based Education: Strategy and Implementation), 5-7 листопада 2012 р.

Для участі в заходах зареєструвалося 124 представники 45 країн Європи, Азії, Африки. Найбільше – з Греції, Польщі, Сполученого Королівства, Туреччини, Угорщини, Франції, Швеції (від 5 до 8 осіб).

Заходи проходили в найбільшому, найстарішому та першому за національним рейтингом Угорщини **Університеті Еотвosa Лоранда**, який входить до переліку 400 найкращих закладів світу за рейтингом «Шанхайський».

Під час роботи **Круглого столу** обговорено результати роботи програми Темпус у країнах Європи, названо приклади успішного досвіду поширення принципів Болонського процесу. Особливу увагу приділено впровадженню

додатків до дипломів (Diploma supplement). Проаналізовано додатки до дипломів двох провідних університетів Греції та Шотландії.

Жваву дискусію викликало заповнення цих документів. Зокрема, у додатках до дипломів Університету Аристотеля (м. Салоніки, Греція) – топ-закладі за рейтингом «Шанхайський», – не відображено місця і результатів практики, змісту ситуаційного навчання (Case-Study).

Серед недоліків додатку до диплому Університету Стратклайда у м. Глазго (Шотландія) – топ-закладі за рейтингом «Таймс», – зазначено відсутність опису отриманих компетентностей, а також специфічну систему підрахунку кредитів ECTS, через що студент отримує значно більше, ніж 60 кредитів за рік. Така ситуація насамперед пов'язувалася з тим, що в університеті під одним кредитом розуміють 10 годин, а одним кредитом ECTS – 20 годин, що значно нижче рекомендованих величин (25-30 годин).

Дискусія була підтримана експертами з Литви та Грузії, які розповіли про основні принципи заповнення додатків до дипломів, зупиняючись окремо на кожному пункті цих документів.

Загалом слід зазначити, що незважаючи на поширення додатків до дипломів в європейських країнах, ще не вироблено єдиної практики їх заповнення, видачі та не здійснено їхньої уніфікації. Це питання потребує подальшого розгляду.

Під час **Семінару** всебічно обговорено залучення студентів до дослідницької роботи під час навчання з основним акцентом на бакалаврських освітніх програмах. Головна дискусія велася щодо механізмів та можливостей включення дослідницької роботи до навчальних планів.

Презентовано результати залучення студентів до дослідницької роботи під час навчання в Шотландії, зокрема на прикладі Університету м. Глазго (за обома рейтингами «Таймс» і «Шанхайський» входить до групи 200 найкращих університетів світу). Цей процес відбувається за рахунок створення так званих «шотландських поглиблених тем», які спрямовано на розширення студентського досвіду шляхом саморозвитку. Такі теми заохочують студентів та викладачів поширювати найкращий досвід і разом генерувати ідеї та моделі для інновацій у

навчанні та викладанні. Цей підхід дав змогу структурувати навчальні плани, розвиваючи як вертикальні, так і горизонтальні зв'язки між дисциплінами, формувати розуміння у студентів, як саме пов'язані дослідження та викладання.

На думку представників Швеції, основна увага має приділятися зміні ролі викладача: якщо раніше викладач розглядався як людина з досвідом наукових досліджень, то зараз необхідно, щоб викладач проводив дослідження, залучаючи до них студентів. У той самий час суттєвою проблемою залишається факт, що близько двох третин викладачів вищих навчальних закладів Швеції не мають або мають незначний дослідницький досвід, лише близько 5 % навчальних годин проводиться відомими дослідниками-вченими.

У Росії для впровадження нової методики вирішено створювати дослідницькі університети, кількість яких перевищила 15. Дослідження в таких університетах здійснюється за державний кошт, що дає змогу широко залучати студентів до відповідних проектів.

Цікавою була пленарна презентація від Європейського інституту технології, у якій обгрунтовано, що Європа потребує висококомпетентних і підприємливих випускників. Наголошено, що важливо впроваджувати інноваційний підхід у вищу освіту через розроблення нових європейських магістерських, докторських і постдокторських програм, поєднуючи науково-дослідницький прогрес з розвитком підприємництва та творчих компетентностей.

Подальша робота семінару була організована в **робочих групах**. Новизною семінару стало те, що склад груп не мінявся впродовж усіх трьох сесій, що сприяло створенню невимушеної атмосфери для дискусій та командної роботи.

У **першій групі** розглядалося питання розвитку стратегії залучення студентів до дослідницької роботи в університетах, для чого проаналізовано найкращі приклади в провідних закладах світу. Показано, що найбільш ефективним шляхом стимулювання у студентів навичок дослідницької роботи та допитливості, є розширення зв'язку між викладанням та заснованому на відповідній дисципліні

дослідженні. Під час роботи проведено ситуаційне навчання, у процесі якого аналізувалися зразки можливих досліджень для різних дисциплін у Європі, Північній Америці та Австралії. Приклади для аналізу переважно взяті зі статті¹. Висновок робочої групи полягає в тому, що в більшості випадків можна досягти впровадження нової методики навчання за допомогою дослідницько-активного навчального плану, що вимагає суттєвого перегляду навчальних програм в університетах.

У **другій групі** представлено реалізований у Нідерландах проект, у якому близько 20 % найкращих студентів Маастрихтського університету (топ-закладу за рейтингами «Таймс» і «Шанхайський») у бакалавраті залучалися до дослідницьких проектів закладу замість двох вибірових курсів. Для цього в університеті вирішено перейти від навчання, заснованого на проблемі, до навчання, базованого на дослідженні. Відповідно, замість симуляції процесу наукового дослідження стали проводити реальне наукове дослідження, замість

¹ Healey M. Developing Institutional Strategies for Research Based Education: Practical Examples

коротких циклів дослідження стали застосувати проведення повного тривалого наукового дослідження, замість репродукції існуючого знання стали створювати нове знання. Це призвело до того, що студенти перестали бути простими слухачами на лекціях, а стали активними її учасниками. Безумовно, що для широкого впровадження такої методики мають бути готові не тільки студенти, а й викладачі, тому цей досвід рекомендується застосовувати з обережністю. Водночас неможна не відзначити позитивні результати, отримані університетом: значне зростання наукових публікацій студентів, організація міжнародних студентських конференцій (з міжнародним реферуванням робіт), підвищення рівня університетських наукових досліджень.

У **третій групі** представлено та обговорено досвід Університету Гумбольдта (Берлін, Німеччина, за рейтингом «Таймс» входить до першої сотні найкращих закладів світу), що полягає в стратегії переходу до нової методики навчання на основі інституційного підходу. В основі переходу зазначена так звана Болонська лабораторія, яка створена спеціально для контролю за впровадженням

прогресивної методики повсюдно в університеті. Враховуючи величину закладу, така лабораторія стала координатором запровадження нової методики в структурних підрозділах, розробляє та впроваджує нові форми навчання. Необхідність цього підрозділу викликана не тільки значними розмірами університету, а й суттєвою децентралізацією управління, що виключає однаковий підхід «зверху-вниз». Велика відмінність між дисциплінами, лекторами утруднює домовленості про однакові принципи викладання. До того ж, більша частина викладачів займається в першу чергу дослідженнями, що зменшує їх вільний час для розгляду та опанування нових методів викладання. Керування лабораторії здійснюється одним з віце-президентів університету, що усуває багато проблем, пов'язаних з підпорядкуванням структурних підрозділів, упровадженням пілотних проектів тощо.

У рамках роботи робочої групи було створено підгрупи, які провели дискусії за темами:

- Чи існує інституційна підтримка процесу впровадження нової методики в конкретному університеті?

- Які ресурси необхідні для нової методики в конкретному закладі?
- Які є вдалі приклади використання нової методики?
- Які фактори впливають на впровадження нової методики на факультетському рівні, на рівні викладачів, студентів?

У той же час недостатньо уваги приділено методам оцінювання освіти, заснованій на дослідженнях, а також зазначено дефіцит зразкових практик застосування нової методики.

На заключному **пленарному засіданні** підбито підсумки дискусій робочих груп, а також представлено оцінку роботи національних експертів за останній рік.

Також слід відзначити діяльність **Будапештського Болонського кафе**, у рамках якого проведено неформальні мозкові штурми на запропоновану організаторами тематику. Дискусії сприяли обміну думками між експертами різних країн, що дало змогу зафіксувати наявні проблеми та розходження в розумінні стратегії переходу до нової методики.

Підсумовуючи, слід зазначити, що семінар виявився надзвичайно цікавим, змістовно та методично насиченим. Проблема впровадження нової методики навчання, що заснована на дослідженнях, проаналізована різнобічно, наведено приклади її впровадження, указано проблеми з реалізацією у провідних закладах Європи. Експертами підкреслено, що без суттєвої зміни навчальних планів досягти запланованих результатів не вдасться, а тому в цьому напрямі мають бути скеровані значні зусилля. Крім того, необхідно провести перенавчання викладачів, які зможуть використовувати прогресивну технологію навчання. Слід також зауважити, що впровадження нової методики має відбуватися в процесі посилення співпраці між університетами різних країн, що сприятиме розширенню міжуніверситетських досліджень. Враховуючи це, стає зрозумілим, що перехід до нової методик навчання не буди швидким, а розтягнеться щонайменше на найближчі 10-20 років. Даний семінар породив плідну дискусію, яка обов'язково має продовжитися на наступних зустрічах.

Повний перелік презентацій виступів та дискусій можна знайти за адресою:

<http://budapest2012.bolognaexperts.net/page/presentations>.

Відео-виступи семінару знаходяться за адресою:

<http://budapest2012.bolognaexperts.net/page/video-seminar>.